

A BALATON KÖZELRŐL ÉS TÁVOLBÓL

Környezet által generált konfliktusok számontartása és megítélése a Dél-Balaton vízgyűjtő területen élők körében aszerint, hogy Balaton parti vagy Belső-Somogyi településeken élnek.²²⁸

A Dél-Balaton vízgyűjtő területén élő lakosság körében 2012-ben, N=500 fős, a felnőtt lakosságot reprezentáló (valószínűségi) mintán végzett kérdőíves kutatás eredményéről már több publikációban beszámoltunk (Csepeli et al., 2013; 2014 a.; 2014b).

A teljes mintára vonatkozó kutatási beszámoló azonban nem adnak teljes képet. Feltevésünk szerint a vizsgált területen élő lakosság *környezettel kapcsolatos értékeit, attitűdjeit és nézeteit* nagymértékben befolyásolja, hogy *lakóhelyük milyen közel vagy távol van a Balatontól*. A tó kiemelt idegenforgalmi státuszának köszönhetően a partmenti településeken élőket közvetlenül érintik a Balatonnal kapcsolatos gazdasági és társadalmi hatások, míg a parttól távolabbi településeken az idegenforgalom és a fejlesztési pénzek hiányának köszönhetően több szempontból is lassabb a változások üteme. Mindezek miatt a mintát két csoportra bontottuk a partmenti (PM) és a nem partmenti (NPM) településeken élők almintáira.²²⁹

Szocio-kulturális jellemzők

A két almintá között *nincs számottevő (szignifikáns) különbség a válaszadók neme és életkora szerint*.²³⁰ Mindkét településcsoportban magasabb a nők aránya, mint a férfiaké és az átlagos életkor sem tér el jelentősen.²³¹

228 A cikk alapját képező kutatás a TÁMOP keretében készült, *(nem része a fenti gender-kutatási projektnek – a szerk.)*. A projekt címe: *Az emberi tevékenység hatása, valamint az ezekkel összefüggő társadalmi konfliktusok komplex vizsgálata egy sekély vizű tóhoz tartozó érzékeny földrajzi terület, a Balaton víztest és déli vízgyűjtője példáján - TÁMOP-4-2-2A-11/1/KONV-2012-0038*.

229 A két almintá leírását a Jegyzetekben (1) közöljük.

230 Az elemzés során a két almintá statisztikai szempontból releváns, azaz szignifikáns eltéréseire koncentráltunk. A két almintára jellemző megoszlások összehasonlításánál a chí-négyzet próbát, a két almintát jellemző átlagok összehasonlításánál az egyutas variancia-analízist használtuk.

231 Nők aránya: PM almintá 57 százalék, NPM almintá 59 százalék. Életkor átlag 54.44 (PM települések), illetve 51.50 év (NPM települések).

Mindkét almintát jellemzi, hogy *a lakosság túlnyomó többsége „tösgyökeres”, azaz hosszú – (átlagosan) közel ugyanannyi ideje²³² – él a lakóhelyén*.

A *családi állapot* alapján képzett kategóriák arányai *nem térnek el szignifikánsan* a két almintában, mindkét csoportban a házastársával együtt élő házaspárok aránya a legmagasabb²³³ és jelentős az özvegy válaszadók aránya is.²³⁴

A jelenlegi *foglalkozási státusz kategóriák szerinti megoszlások eltérése szintén nem jelentős*, mindkét almintában a jelenleg dolgozók²³⁵ és a nyugdíjasok aránya²³⁶ számottevő.

Az iskolai végzettséget tekintve már azt találtuk, hogy *a partmenti településeken élők szignifikánsan kvalifikáltabbak, mint a másik almintá válaszadói*: míg a PM almintában 24 százalék a diplomások és 34 százalék az érettségizettek aránya, addig a parttól távoli lakóhelyen élők almintában csak 11, illetve 26 százalék volt a megfelelő arány.

A *partmenti településeken élőknek jobban megy*. Bár a válaszadók családjának anyagi helyzetére vonatkozó kérdésre adott válaszok alapján mindkét almintát az automata mosógép és a saját használatú mobiltelefon jellemzi leginkább (80 százalék feletti arányok), az internet-használat lehetőségei már szignifikánsan kedvezőbbek a PM almintában.²³⁷

A *partmenti almintá kedvezőbb egzisztenciális helyzetére* utal, hogy a 250 ezer forintnál jelentősebb pénzintézeti megtakarítással rendelkezők aránya is szignifikánsan magasabb, mint a NPM csoportban.²³⁸

232 Nők aránya: PM almintá 57 százalék, NPM almintá 59 százalék. Életkor átlag 54.44 (PM települések), illetve 51.50 év (NPM települések).

233 PM almintá: 52 százalék, NPM almintá: 58 százalék.

234 PM almintá: 18 százalék, NPM almintá: 15 százalék.

235 PM almintá: 47 százalék, NPM almintá: 53 százalék.

236 PM almintá: 39 százalék, NPM almintá: 33 százalék.

237 Személyi számítógép (PM: 58 százalék, NPM: 49 százalék), szélessávú internet csatlakozás (PM: 58 százalék, NPM: 47 százalék).

238 PM almintá: 21 százalék, NPM almintá: 14 százalék.

Mindkét településcsoportban a válaszadók túlnyomó többsége családi házban él,²³⁹ de a NPM mintához (2 százalék) viszonyítva, a partmenti almintában jelentős (20 százalék) az emeletes soklakásos társasházban élők aránya, ami nyilván a magasabb fokú városiasodást tükrözi.

Elégedettség a lakóhellyel

Nincs különbség a partmenti és nem partmenti településeken élők között aszerint, hogy mennyire elégedettek a településsel, ahol élnek. Az intenzív lokális kötődés jele, hogy az elégedettséget mérő ötfokú skálán mindkét almintában igen magas átlagérték született.²⁴⁰

A lakóhelyi kommunális infrastruktúrával (vízvezeték, közcsonatorna, közúthálózat, zöldterület) a PM almintában lakossága szignifikánsan elégedettebb, mint a NPM mintában.²⁴¹ A szintén ötfokozatú skálán értékelt környezetvédelmi helyzet megítélése²⁴² nem tér el szignifikánsan, mindkét almintára a semleges minősítés a jellemző.²⁴³

Mindkét településcsoport lakossága leginkább a lakóhely (és annak környezete) esztétikai szépségével, ismertségével és megközelíthetőségével, míg legkevésbé a munkalehetőségekkel és a rezsi költségek mértékével elégedett. Hét esetben azonban szignifikánsan eltér a két almintára jellemző átlagérték. A település megközelíthetősége, ismertsége, az épített környezet szépsége, a szórakozási /kikapcsolódási lehetőségek valamint a munkalehetőségek megítélésében a partmentiek, a rezsi költségekkel viszont a nem partmentiek elégedettebbek. Ezek az eredmény arra utalnak, hogy a partmentiek előnyösebb egzisztenciális helyzete nagyobb fokú elégedettségben mutatkozik meg.

A partmentieknek nemcsak jobban megy és nemcsak elégedettebbek, hanem optimistábbak is. A tíz évre vetített gazdasági változások megítélésében a PM almintában tagjai szignifikánsan nagyobb mértékben valószínűsítik településükön a természeti értékekre épülő szolgáltatások²⁴⁴ és a kisebb vállal-

kozások fejlődését,²⁴⁵ ugyanakkor a mai jellemzők változatlanosságával kevésbé értenek egyet.

A települések környezeti jellemzőivel való elégedettséget, illetve azoknak az elmúlt öt évre vonatkozó változásait egy meglehetősen hosszú lista (27 állítás) alapján mérte a kérdőív. A teljes mintára az elégedettség jellemző, mivel egyetlen szempont – a helyi munkalehetőségek – kivételével nem volt olyan jellemző, amelyet mindkét almintában közepesnél rosszabbnak minősítettek akár a jelenlegi állapot értékelésénél, akár az elmúlt öt év változásainak megítélésénél.

A partmenti települések lakói körében tapasztalt optimizmus ismeretében nem meglepő, hogy ők nemcsak a jelenlegi állapotot értékelték jobbnak, hanem az elmúlt öt évben is nagyobb mértékű javulást érzékelték.

A PM települések lakói a következő területeken érzékelték javulást: a strandolási lehetőségek színvonala, a kerékpározási, illetve szelektív hulladékgyűjtés lehetőségei, környezeti nevelés és oktatás, szűnyogirtás valamint a helyi munkalehetőségek, a szennyvízkezelés minősége. A NPM településeken élők csupán két környezeti jellemzővel elégedettebbek szignifikánsan: a levegő minőségével és a zaj mértékével.²⁴⁶

A PM települések lakói számára a legnagyobb konfliktus-forrás a köztisztaság (42 százalék), az ivóvízellátás (20 százalék) és a Balaton vízminősége (18 százalék). Az NPM települések lakóinak véleménye hasonló, de az említési arányok eltérnek. Mint konfliktusok forrása, szintén a köztisztaság (52 százalék) és a Balaton vízminősége (16 százalék) merült fel legnagyobb arányban, amit az az utak és járdák állapota követett 15 százalékos említési aránnyal).

245 PM almintában: 3.13, NPM almintában: 2.88.

246 Strandolási lehetőségek színvonala: elégedettség (PM: 4.41. NPM: 3.52). változás (PM: 3.81. NPM: 3.38); Kerékpározási lehetőségek elégedettség (PM: 4.07. NPM: 3.67). változás (PM: 3.70. NPM: 3.36); Szelektív hulladékgyűjtés lehetőségei: elégedettség (PM: 4.05. NPM: 3.78). változás (PM: 3.85. NPM: 3.59); Környezeti nevelés. oktatás: elégedettség (PM: 3.64. NPM: 3.87). változás (PM: 3.33. NPM: 3.53); Szűnyogirtás: elégedettség (PM: 3.38. NPM: 2.84). változás (PM: 3.19. NPM: 2.98); Helyi munkalehetőségek: elégedettség (PM: 2.24. NPM: 1.81). változás (PM: 2.17. NPM: 2.02); Szennyvízkezelés minősége: elégedettség (PM: 3.91. NPM: 3.64). Levegő minősége: elégedettség (PM: 4.18. NPM: 4.45); Zaj mértéke: elégedettség: (PM: 3.91. NPM: 4.16).

239 PM almintában: 77 százalék, NPM almintában: 93 százalék.

240 PM almintában: 4.51, NPM almintában: 4.23.

241 PM almintában: 3.97, NPM almintában: 3.79.

242 „Kérjük, az iskolai osztályzatoknak megfelelően értékelje, hogy a környezetvédelem szempontjából mennyire elégedett Ön a településével?”

243 PM almintában: 3.03, NPM almintában: 2.79.

244 PM almintában: 3.40, NPM almintában: 3.03.

Az elégedettségre vonatkozó adatok ismeretében meglepő, hogy a megkérdezettek közül viszonylag sokan foglalkoznak az elköltözéssel, legalábbis gondolatban. Az elköltözési szándék a nem partmentiek körében magasabb, mint a PM almintában, de az eltérés nem szignifikáns.²⁴⁷ Mindkét alminta elköltözést vállaló válaszadói leginkább nem dunántúli területre,²⁴⁸ illetve külföldre költöznének.²⁴⁹

A költözés céljának településtípusa szerint viszont szignifikánsan eltérnek a két almintára jellemző arányok. A NPM költözők leginkább községekbe (29 százalék) és megyeszékhelynél kisebb városba (19 százalék), míg a PM almintá költözői a kisvárosokat (32 százalék) és a fővárost (27 százalék) preferálják leginkább. A költözés célja mindkét alminta esetében egzisztenciális: munka, ami jobb megélhetést biztosít a meglévőhöz képest.

Környezettel kapcsolatos értékek, attitűdök, cselekvések és viselkedések

A két alminta válaszadóinak értékrendjére utal, hogy leginkább családtagjaik egészségének veszélyeztetése miatt vállalnának fel konfliktusokat. Vallási vagy politikai elveik miatt jóval kisebb arányban konfrontálnának. A vallási meggyőződés becsmérlése miatti konfliktus vállalásának hajlandósága azonban szignifikánsan jobban jellemzi a NPM almintá tagjait, mint a partmenti települések lakóit²⁵⁰ – hasonlóan a politikai meggyőződés akár problémákkal járó vállalásához.²⁵¹

Mindezek tükrében nem meglepő, hogy a válaszadók leginkább a családot, legkevésbé a politikát tartják fontosnak az életükben. A két alminta között nem volt különbség a család, a pénz, a barátok, a szabadidő és a munka fontosságának magas értékelésében. A helyi politika és a vallás egyik almintában sem szerepelt a magasán értékelt témák sorában. A partmentiekhez viszonyítva, a nem parti településeken élők az egyébként sem magas presztízzsel bíró politikát, valamint a környezet- és természetvédelmet,²⁵² és a szabadidőt²⁵³ szignifikánsan jobban leértékelték.

247 PM almintá: 23 százalék, NPM almintá: 32 százalék.

248 PM almintá: 49 százalék, NPM almintá: 33 százalék.

249 PM almintá: 29 százalék, NPM almintá: 26 százalék.

250 PM almintá: 2.14, NPM almintá: 2.61.

251 PM almintá: 1.90, NPM almintá: 2.21.

252 PM almintá: 3.82, NPM almintá: 3.41.

253 PM almintá: 4.26, NPM almintá: 4.06.

A közvetlen környezet és a Föld környezeti problémái iránti érdeklődés mindkét alminta válaszadóit a közepesnél jobban, de nem intenzíven jellemzi (3.47-3.71 közötti átlagok). A két alminta között ebben nincs szignifikáns eltérés. Az egyéni felelősség²⁵⁴ és a környezeti problémák megoldásába vetett hit²⁵⁵ azonban szignifikánsan jobban jellemzi a PM almintá tagjait – hasonlóan annak megítélésében, hogy jelenleg mennyit tesznek a válaszadók a környezeti problémák megoldásának érdekében.²⁵⁶

A környezettel kapcsolatos különböző témákkal (ökológiai krízis, természet egyensúlya, a Föld korlátozott erőforrásai, az ember és a természet viszonya, az emberiség szerepe a természet alakításában) kapcsolatosan megfogalmazott kijelentések elfogadása, illetve elutasítása alapján kapott átlagok sorrendje azt igazolja, hogy mindkét almintára jellemző a természet védelme és megóvása, illetve a természet leigázásának elutasítása. (A leginkább támogatott két kijelentés: „A növényeknek és az állatoknak ugyanannyi joguk van a létezéshez, mint az embereknek”. „Ha az ember megbolygatja a természetet, az gyakran katasztrofális következményekkel jár”; a leginkább elutasított két kijelentés: „Az emberek jogában áll szükségleteinek megfelelően megváltoztatni a természeti környezetet”. „Az emberek jogában áll szükségleteinek megfelelően megváltoztatni a természeti környezetet”).

A közvetlen környezet károsítását csökkentő napi tevékenység vagy a tudatos energiatakarékos magatartás alternatívái közül több esetben is azt látjuk, hogy a PM almintá tagjai különböznek a nem partmenti minta tagjaitól.²⁵⁷

Viszonyítva a PM almintá válaszadóihoz (2.44) a szerves hulladékok komposztálása inkább jellemzi az NPM almintá tagjait (2.84) – hasonlóan az általános iskolai/óvodai italoskarton gyűjtő programokban való részvételhez.²⁵⁸

254 PM almintá: 3.48, NPM almintá: 3.06.

255 PM almintá: 3.15, NPM almintá: 2.91.

256 PM almintá: 3.07, NPM almintá: 2.78.

257 „Odafigyelek arra, hogy energiatakarékos háztartási gépet, izzót vásárooljak”. (PM: 4.20, NPM: 3.86); „Kádfürdő helyett inkább tusolok”. (PM: 4.20, NPM: 3.88); „Szelektíven gyűjtöm a háztartásomban keletkező hulladékot.” (PM: 3.88, NPM: 3.41); „Ha fázok, inkább felveszek plusz egy pulóvert, a fűtés feljebb csavarása helyett.” (PM: 4.20, NPM: 4.90); „Inkább utántöltő csomagolást választok a kevesebb hulladék érdekében” (PM: 2.77, NPM: 2.17); „Az azonos funkciót betöltő termékek közül a környezetbarát minősítő védjeggyel, címkével ellátott terméket választom” (PM: 4.12, NPM: 4.36).

258 PM almintá: 3.82, NPM almintá: 3.41.

A környezeti problémák megoldásában való részvételi hajlandóság nem tér el szignifikánsan a két almintában. Amennyiben lehetősége lenne, a PM települések lakosságának 24 százaléka, a NPM települések lakóinak 30 százaléka inkább vagy biztosan résztvevője lenne ilyen típusú tevékenységeknek.

A környezetvédelemre irányuló konkrét cselekvések közül mindkét almintha tagjai elsősorban *olyan konkrét cselekvéseket preferálnak*, amelyek a magán-szférában, a *hétköznapokban realizálhatók*.

A két almintha azonban lényegesen eltérő mértékben ítéli meg a felkínált lehetőségeket, mivel – a NPM almintához viszonyítva – a konkrét környezetvédelemre irányuló cselekvési lehetőségek közül a PM települések lakói szignifikánsan és lényegesen nagyobb arányban említették a szelektív hulladékok gyűjtését,²⁵⁹ az energiatakarékosságot a háztartásban,²⁶⁰ a környezetbarát közlekedést,²⁶¹ a környezeti problémák bejelentését²⁶² és a környezeti problémákkal kapcsolatos véleménynyilvánítást.²⁶³

A partmenti településeken élő jobb anyagi helyzetének ismeretében látszólag ellentmondó eredmény, hogy a nem partmentiekhez képest szignifikánsan nagyobb arányban²⁶⁴ jelölték meg befolyásoló problémaként a nem megfelelő jövedelmet („*Nincs elegendő jövedelem ahhoz, hogy környezetvédelemre áldozzak*”). Az ellentmondás feloldása a magasabb igényszintben, a magasabb fokú tudatosságban van. Nem véletlen, hogy a *PM almintha válaszadói* szignifikánsan *nagyobb mértékben* vélik azt, hogy a környezeti problémák *befolyásolják az egészségi állapotukat*.²⁶⁵

Mivel az ötfokozatú skálán (1: egyáltalán nem ösztönöz, 5: rendkívül nagy mértékben ösztönöz) kapott átlagok 1.75 és 2.67 közötti értéktartomány között mozognak, ezért mondhatjuk, hogy a lakosságot nem igazán befolyásolja egy termék (vagy szolgáltatás) vásárlásában, ha a terméket előállító

259 PM almintha: 46 százalék, NPM almintha: 28 százalék.

260 PM almintha: 45 százalék, NPM almintha: 33 százalék.

261 PM almintha: 23 százalék, NPM almintha: 8 százalék.

262 PM almintha: 20 százalék, NPM almintha: 9 százalék.

263 PM almintha: 12 százalék, NPM almintha: 4 százalék.

264 PM almintha: 41 százalék, NPM almintha: 26 százalék.

265 PM almintha: 3.15, NPM almintha: 2.91.

vagy a szolgáltatást kínáló vállalat környezettudatos, illetve karitatív támogatást nyújt kulturális, sport vagy oktatási intézmények, illetve alapítványok támogatására. Ugyanakkor egy kivételtől eltekintve – alapítványok támogatása, segélyezés – a PM települések lakóit szignifikánsan nagyobb mértékben befolyásolják a vásárlási döntésben a felsorolt vállalati jellemzők.

A környezetszennyezéssel kapcsolatos hírek, valamint a *természet- és környezetvédelemre vonatkozó ismeretek elsődleges forrása a televízió* (86-93 százalékos említési arány). Számottevő még a nyomtatott (írott sajtó) és elektronikus (Internet, rádió) médiumok említésének aránya (18-39 százalék), de viszonylag magas a személyes kommunikáció megnevezése is (14-17 százalék). Ezzel szemben a szakmai (tudományos ismeretterjesztés, konferenciák, szakkönyvek) megnevezése meglehetősen ritkán fordult elő (3-9 százalék).

A két almintát több esetben is szignifikánsan eltérő említési arányok jellemzik: míg az *önkormányzati tájékoztatást* a falusias karakterű *NPM almintha válaszadói* szignifikánsan *nagyobb arányban* nevezték meg, addig az *elektronikus és nyomtatott sajtó, valamint az Internet* említése a városias *PM almintha* válaszadóit jellemzi nagyobb arányban.

A válaszadók *ritkán beszélgetnek környezetvédelmi témákról*, a beszélgetések gyakorisága lineárisan növekszik a személyes közelség-távolság dimenzióban: minél közelebbi a kapcsolat, annál gyakrabban fordul elő ilyen témájú beszélgetés. A munkatársaktól és más személyektől eltekintve, a PM almintha tagjai minden esetben szignifikánsan gyakrabban beszélgetnek környezetvédelemről – viszonyítva a NPM almintha tagjaihoz.

Egészében véve azt látjuk, hogy a *partmenti településeken élők aktívabbak, tudatosabbak, s mozgósíthatóbbak, ha környezetvédelemről van szó*. Az elméletben nincs különbség a partmentiek és nem partmentiek között, de a gyakorlatban már van.

Az önkormányzatok és környezetvédelmi tevékenységük megítélése

Akár partmenti, akár távolabbi településen él valaki, a helyi önkormányzat demokratikus működésének megítélésében nincs szignifikás eltérés. *A lakosság többsége²⁶⁶ a települési érdekeket képviselő önkormányzati működést tapasztal*. Azt a véleményt,

266 PM almintha: 57 százalék, NPM almintha: 61 százalék.

hogy az önkormányzat működését alapvetően párt-
érdekek²⁶⁷ vagy képviselők egyéni érdekek²⁶⁸ hatá-
rozzák meg – ha nem is elhanyagolható mértékben
– csak egy kisebbség képviseli.

A lakosság számára az önkormányzatok vezetői
és képviselői lényegesen ismertebbek, mint az önkor-
mányzat tervei és programjai. Viszonyítva az NPM
alminta lakóihoz, a PM alminta lakossága szigni-
fikánsan jobban ismeri településének beruházási
tervei,²⁶⁹ míg kevésbé ismertek számukra az önkor-
mányzat képviselői.²⁷⁰

A helyi eseményekről történő önkormányzati
tájékoztatás elsődleges kommunikációs csatornája a
helyi újság, de jelentős még a helyi TV, a szórólapok
és a hirdetések szerepe is. Az internet és a helyi
rádió lehetőségeire még kevés önkormányzat tá-
maszkodik. A kommunikációs lehetőségek százalé-
kos arányai között szignifikáns eltérések vannak: a
„Geseelschaft” jellegű PM településeken a helyi új-
ság,²⁷¹ a helyi TV és az Internetes portál²⁷² lényege-
sen nagyobb arányban alkalmazott kommunikációs
forma, míg a „Gemeinschaft” ideáltípushoz köze-
lebb álló NPM településeken jobban támaszkodnak
a hirdetményekre²⁷³ és szórólapokra.²⁷⁴

A két településcsoport lakosságának jelentős
hányada (10, illetve 12 százalék) tanácstalan volt
annak megítélésében, hogy lakóhelyének önkor-
mányzata milyen gyakran kéri a település fejlesztési
terveinek lakossági értékelését. A szignifikánsan el-
térő válaszarányok azt mutatják, hogy a NPM tele-
püléseken gyakrabban fordul elő helyi fejlesztési
tervek lakossági értékelése.²⁷⁵

A lakosság tapasztalata szerint a településeken
élők véleménye mindkét településcsoportban leginkább
lakossági fórumokon és közmeghallgatásokon, legke-

vésbé közzszemléken és önkormányzati honlapokon
keresztül jut el az önkormányzathoz. A további két
csatorna – lakossági kérdőív és a nyilvános testületi
ülés – említése szintén nem gyakori, a két alminta
közötti egyetlen szignifikáns eltérés arra utal, hogy
a NPM települések lakói többen nevezték meg a
közmeghallgatást, mint a lakossági visszajelzés lehe-
tőségét.²⁷⁶

Felmerült az a kérdés, hogy az önkormányzati
intézkedéseknek vannak-e kedvezményezettjei. A két
alminta tagjai a helyi lakosság és a helyi vállalko-
zók kivételével, több esetben szignifikánsan eltérő
módon vélekedtek erről a kérdéstről. A PM települé-
sek lakói érthető módon inkább vélik azt, hogy az
önkormányzatuk intézkedései a turisták,²⁷⁷ illetve
az üdülőtulajdonosok²⁷⁸ érdekeit szolgálják, míg a
NPM települések a potenciális befektetők érdekei-
nek érvényesülését tartják nagyobb mértékűnek.²⁷⁹

A megkérdezettek képtelenek súlyozni aszerint,
hogy az önkormányzatoknak mire kell, s mire nem
kell költeniük. *Nincs olyan* felsorolt területek közül,
amire *nem lenne fontos* forrásokat fordítani.²⁸⁰ A
két alminta közötti szignifikáns eltérések a két tele-
püléscsoport eltérő infrastrukturális fejlettségét és
szociális helyzetét jelzik: a NPM alminta lakói fon-
tosabbnak tartják az anyagi források csoportosítását
az egészségügyi ellátás,²⁸¹ a közfoglalkoztatás,²⁸² a
szociális-és gyermekjóléti szolgáltatás,²⁸³ az alap-
infrastruktúra²⁸⁴ és az óvodai ellátás/oktatás-nevelés
területeire.²⁸⁵

Az általános elégedettség kiterjed az önkormány-
zatok környezetvédelmi tevékenységének megítélésére
is.²⁸⁶ Elhanyagolható azok aránya, akik említettek

267 PM alminta: 12 százalék, NPM alminta: 9
százalék.

268 PM alminta: 19 százalék, NPM alminta: 21
százalék.

269 PM alminta: 2.11, NPM alminta: 1.84.

270 PM alminta: 2.95, NPM alminta: 3.24.

271 PM alminta: 83 százalék, NPM alminta: 45
százalék.

272 PM alminta: 43 százalék, NPM alminta: 24
százalék.

273 PM alminta: 14 százalék, NPM alminta: 7
százalék.

274 PM alminta: 22 százalék, NPM alminta: 34
százalék.

275 A rendszeresen vagy esetenként válaszok
százalékos aránya (PM: 54 százalék. NPM: 72
százalék).

276 Közmeghallgatás (PM: 23 százalék. NPM:
39 százalék). Lakossági fórum (PM: 38 százalék. NPM:
45 százalék). Nyílt képviselő-testületi ülés (PM: 12
százalék. NPM: 10 százalék). Lakosságnak kiküldött
kérdőív (PM: 12 százalék. NPM: 17 százalék).
Önkormányzat honlapjának fórumai (PM: 7 százalék.
NPM: 4 százalék). Közszemle (PM: 1 százalék. NPM:
0 százalék).

277 PM alminta: 3.86, NPM alminta: 3.49.

278 PM alminta: 3.53, NPM alminta: 3.29.

279 PM alminta: 3.81, NPM alminta: 4.09.

280 Az ötfokozatú skála átlaga mind a 13 esetben a
„fontos” érték (4.00) felett volt).

281 PM alminta: 4.57, NPM alminta: 4.70.

282 PM alminta: 4.41, NPM alminta: 4.65.

283 PM alminta: 4.39, NPM alminta: 4.60.

284 PM alminta: 4.31, NPM alminta: 4.47.

285 PM alminta: 4.31, NPM alminta: 4.49.

286 Az ötfokozatú skála átlagok: PM:3.69,
NPM:3.83.

olyan önkormányzati vagy önkormányzati engedélyhez kötött beruházást, amely rontott a település természeti környezetének állapotán.²⁸⁷

A közvetlen lakóhelyet érintő környezeti problémákért a PM településen élők elsőként a turistákat, majd az üdültulajdonosokat, a helyi lakosságot és vállalkozásokat, illetve az önkormányzatokat tartják felelősnek. A NPM alminta válaszadói leginkább a helyi vállalkozásokat és a helyi lakosságot, az önkormányzatot, illetve a turistákat tartják felelősnek. A turisták a PM esetében tehát az első, a NPM esetében az utolsó helyen szerepelnek, ami azt mutatja, hogy a turisták/üdülők már nem merészkednek a parttól távolabbra.

Mindkét almintára jellemző, hogy *legkevesebb három szervezetnek* (EU, kormány, civil szervezetek) tulajdonítanak felelősséget a lakóhely környezeti problémáiért. A felsorolt nyolc szervezet, illetve csoport közül a lakosság véleménye szerint a helyi lakosság, az önkormányzat és a helyi vállalkozások a legtöbbet, míg az EU, a kormány és a turisták a legkevesebbet tesznek annak érdekében, hogy megoldódjanak a környezeti problémák. A NPM alminta átlagaihoz viszonyítva, a PM alminta lakosai szerint a helyi lakosság és az üdültulajdonosok szignifikánsan többet tesznek a környezeti problémák orvoslásáért.²⁸⁸

Kifejezetten környezetvédelemmel kapcsolatos önkormányzati fejlesztésekről a NPM alminta 20 százalékának, a PM alminta 13 százalékának van tudomása, míg közvetlen lakókörnyezetében működő és környezetszennyező tevékenységet folytató vállalkozásról²⁸⁹ vagy kifejezetten környezetvédelemmel kapcsolatos beruházásról, fejlesztésről gyakorlatilag senki nem tud.²⁹⁰ A közvetlen környezetben előforduló és tudatosan környezetvédő vállalkozásról vagy vállalatról szignifikánsan nagyobb arányban van ismeretük a PM alminta lakóinak.²⁹¹

287 PM alminta: 4 százalék, NPM alminta: 1 százalék.

288 Milyen mértékben felelős? Helyi lakosság (PM:3.96. NPM:3.74). Üdültulajdonosok (PM:3.97. NPM:3.42). Civil szervezetek (PM:3.36. NPM:2.88). Turisták (PM:4.00. NPM:3.58). Európai Unió (PM:2.33. NPM:2.90). Milyen mértékben tesz ellene? – Helyi lakosság (PM:3.60. NPM:3.44). Üdültulajdonosok (PM:3.23. NPM:2.86).

289 PM alminta: 1.2 százalék, NPM alminta: 0.6 százalék.

290 PM alminta: 0.8 százalék, NPM alminta: 1.7 százalék.

291 PM alminta: 5.7 százalék, NPM alminta: 1.7 százalék.

A PM alminta tagjai szignifikánsan nagyobb arányban tulajdonítanak különböző szponzori, adományozó és környezetvédelemmel kapcsolatos tevékenységet a helyi vállalkozásoknak – viszonyítva a NPM almintában tapasztalt válaszarányokhoz.²⁹²

Eredményeink szerint a lakosság csupán *elenyésző számban tapasztalt lakóhelyén környezetvédelmi problémák miatt kirobban konfliktust* (az ötfokozatú skála átlaga minden esetben 2.00 alatti érték). Az alacsony átlagos érték azonban szignifikáns eltérést takar: a PM alminta válaszadói szignifikánsan gyakrabban tapasztaltak környezet által generált konfliktust. A konfliktus-narratívák szerint a helyi lakosság az mely szembe kerül a turistákkal, az üdültulajdonosokkal és a vállalkozásokkal. Találtunk egy másik konfliktus narratívát is, mely szerint a turisták valamint a különböző érdekeltségű vállalkozók ütköznek egymással.

Középpontban a Balaton

A válaszadók érthető módon a Balatonra nemcsak mint páratlan természeti értékre, hanem mint megélhetésük forrására is tekintenek. A Balaton különleges értéke abban van, hogy alkalmas terep lehet a turizmus, az üdülés, a szabadidő eltöltés számára, ami a Balaton mellett élőknek munkát, jövedelmet biztosít. A jelenlegi helyzet azt mutatja, hogy *a partmenti településeken élők sokkal inkább képesek a Balaton adta megélhetési lehetőségeket kihasználni* szemben a parttól távolabbi településeken élőkkel, akik ezekből a lehetőségekből kimaradnak.

Ezt a megállapítást erősíti az eredmény, mely szerint a parttól távolabb élőkhez képest a partmenti válaszadók jóval inkább egyetértenek a következő két kijelentéssel: „*A turizmusnak kellene lennie a település fő húzóerejének*” (PM: 4.38, NPM: 3.40) – és a tó meghatározó szerepének – „*A Balaton biztosítja a települesem megélhetését és vonzerejét*” (PM: 4.21, NPM: 2.68).

Ha nem is ekkora a különbség, de abban is eltér a két alminta, hogy milyen mértékben jelent előnyt a Balaton a település számára, ahol a válaszadó él.

292 Szponzoráció (PM: 39.2százalék. NPM: 20.0 százalék). Környezetvédelem. környezettudatos magatartás (PM: 30.6 százalék. NPM: 21.1 százalék). Jótékonykodási munka (PM: 25.7 százalék. NPM: 16.6 százalék). Pénzbeni vagy tárgyi adományok, illetve vállalati eszközök (PM: 19.2 százalék. NPM: 12.2 százalék).

A Balatontól távolabb élők irigykedve, frusztráltan néznek a Balatonhoz közelebb élőkre.²⁹³

A két alminta tagjai között általános a Balatora nézve negatív nézetek elutasítása: a Balaton part teljesen „fizetössé vált”, s így a helyi lakosok egyáltalán nem élvezik a tó közelségéből fakadó előnyöket;²⁹⁴ főidényben szinte élehetetlenek a Balaton-parti települések (túlszűfoaltság, zaj, hulladék, árszínvonal stb.).²⁹⁵

A PM alminta tagjai nagyobb mértékben vélik azt, hogy az éghajlatváltozás befolyásolja a Balaton vízállását²⁹⁶ és szignifikánsan kisebb mértékben tartják felelősnek az emberi tényezőket a Balaton vízállásának alakításában.²⁹⁷

A Balatont érintő környezeti problémákért a PM településeken élők a Balaton partjának beépítése és a partvédelem esetében az emberi tényezőket tartják felelősnek. Az alacsony vízállás, az algásodás, az éghajlatváltozás eseteiben viszont az embertől független, természeti tényezők szerepét emelik ki.

A partmenti és parttól távolabbi alminták közötti tendencia következetesen érvényesül, azonban figyelembe kell venni, hogy a NPM településeken élők is inkább az emberi tényezőknek tulajdonítják a talajpusztulást, eróziót,²⁹⁸ az idegen fajok előretörését²⁹⁹ (PM:2.91, NPM:2.39), a halállomány³⁰⁰ valamint a part beépítését, a partvédelem problémáit.³⁰¹

A Balaton térségének környezeti szennyezéséért a PM településen élők elsőként a turistákat, majd a helyi vállalkozásokat, az üdülőtulajdonosokat és a helyi lakosságot okolják. A NPM alminta esetében a *hibáztatási sorrend* a következő: helyi vállalkozások, a helyi lakosság, a turisták, üdülőtulajdonosok. Mindkét almintára jellemző, hogy legkevésbé három szervezetet (EU, kormány, civil szervezetek) tartanak felelősnek a Balaton térségének környezeti szennyezéséért. Az átlagérték csupán egy esetben tér el szignifikánsan: a PM települések lakó kisebb mértékben okolják az Európai Uniót, mint a NPM alminta válaszadói.

A felsorolt nyolc szervezet, illetve csoport közül a lakosság véleménye szerint a helyi lakosság,

az önkormányzat és a helyi vállalkozások a teszik a legtöbbet annak érdekében, hogy megoldódjanak a környezeti bajok. A megkérdezettek szerint az EU, a kormány és a turisták a legkevesebbet tesznek annak érdekében, hogy megoldódjanak a környezeti problémák. A NPM alminta átlagaihoz viszonyítva, a PM alminta lakosai szerint az üdülőtulajdonosok szignifikánsan többet tesznek a Balaton térségének környezeti szennyezésének megszüntetése érdekében.³⁰²

A Balaton környéki fesztiválok a lehetséges környezeti következményei sorában mindkét almintában a *szemetelést és a zajterhelést* tartják a válaszadók *veszélyesnek*, s a talaj- és vízszennyezést tartják a legkevésbé súlyos környezeti ártalomforrásnak. Az ötfokozatú skála átlagai alapján a partmenti települések lakó inkább tartanak a szemetelés veszélyeitől, mint a parttól távolabb élő, akik a szemetelésben nem látnak akkora veszélyt (PM: 3.66, NPM: 3.37).

Összefoglalás

Kutatásunk bebizonyította, hogy a Dél-Balaton vízgyűjtő területen élő népesség *Balaton-optikája messzemenően különbözik attól függően*, hogy a település, ahol a válaszadó él, *a Balaton partján helyezkedik el vagy attól távolabb*. A távolság földrajzi értelemben nem nagy, de mint a válaszokból kitetszik, szociálpszichológiai és szociológiai értelemben nem lebecsülhető. Másképpen szerkesztik meg a Balatont mint valóságot a partközeli élők és a parttól távolabb élők.

A *partközeli élők* a Balatont gazdasági és társadalmi összefüggésekben látják, melyeknek *ők maguk is részesei*. A Balaton védelme szemükben elválaszthatatlan a Balaton gazdasági szerepétől, melynek alakulásában és alakításában érdekeltek. A *Balatontól távolabb élők* számára a Balaton valósága *természeti jellegű*, melynek alakításáért nem érzene se kompetenciát, se felelősséget.

Két lakossági csoport eltérő látásmódját nemcsak a földrajzi közelség és távolság, hanem a partmenti és a nem partmenti települések eltérő urbanizáltsági szintje, kommunikációs és közlekedési infrastruktúrája is meghatározza. Ez az eltérés

293 „A Balaton előnyeit csak a part menti települések élvezik.” PM: 3.42, NPM: 3.70.

294 PM alminta: 2.67, NPM alminta: 2.81.

295 PM alminta: 2.65, NPM alminta: 2.53.

296 PM alminta: 4.33, NPM alminta: 4.10.

297 PM alminta: 3.32, NPM alminta: 3.60.

298 PM alminta: 2.29, NPM alminta: 2.46.

299 PM alminta: 2.91, NPM alminta: 2.39.

300 PM alminta: 2.79, NPM alminta: 2.31.

301 PM alminta: 1.95, NPM alminta: 1.95.

302 Milyen mértékben felelős? – Civil szervezetek (PM:3.23. NPM:2.93). Európai Unió (PM:2.33. NPM:2.82). Milyen mértékben tesz ellene? – Üdülőtulajdonosok (PM:3.20. NPM:2.98).

kihat a személyes kapcsolatokra, a helyi társadalmi lét formáinak alakulására is. A *partmenti települések* társadalmi együttélési módja inkább a „*Gesellschaft*” mintáknak felel meg, szemben a *nem partmenti* településekkel, ahol az élet inkább a „*Gemeinschaft*” törvényei szerint zajlik.

A vízgyűjtő területén valójában *két külön társadalom él*. A partmenti társadalom magasabb státuszú, iskolázottabb, nagyobb jövedelemmel rendelkezik, mint a parttól távolabb élők közössége, akikre az alacsony társadalmi státusz, a középiskolainál alacsonyabb iskolai végzettség és az ínségebb jövedelem jellemző.

Az urbanizációs és rétegződési különbségek együttese jellegzetes tudati és viselkedési különbségeket eredményeznek a két társadalom tagjai között. A partmenti társadalom tagjai optimistábbak, aktívabbak, a környezettel kapcsolatos elvárásai magasabbak, konfliktus-küszöbük alacsonyabb, mint azt a nem partmenti társadalomban élők körében tapasztaltuk.

A jövő feladata, hogy *a két társadalom közötti különbségek csökkenjenek*, s a Balatontól való földrajzi távolságtól függetlenül a vízgyűjtő terület egészen kialakuljon egy egységes Balatonért viselt *környezet-tudatos felelősség és gyakorlat*.

Jegyzetek

(1) A partmenti települések alminta (N=245) települései (zárójelben az elemszámokat közöljük): Balatonföldvár (15), Balatonkeresztúr (20), Balatonmárfürdő (10), Fonyód (30), Siófok (60), Balatonszárszó (25), Balatonboglár (35), Balatonlelle (30), Szántód (20).

A nem partmenti települések alminta (N=175) települései (zárójelben az elemszámokat közöljük): Kereki (15), Karád (30), Szőlősgyörök (10), Balatonszabadi (10), Kötcsé (10), Marcali (40), Somogyvár (15), Balonendréd (10), Siójut (10), Lengyeltóti (25).

Absztrakt

A TÁMOP-4-2-2A-11/1/KONV-2012-0038 projekt keretén belül 2012-ben kérdőíves kutatást végeztünk a Dél-Balaton vízgyűjtő területén élő lakosság körében 2012-ben, N=500 fős, a felnőtt lakosságot reprezentáló mintán. Hipotézisünk sze-

rint a vizsgált területen élő lakosság környezettel kapcsolatos értékeit, attitűdjeit és nézeteit nagymértékben befolyásolja, hogy lakóhelyük távolsága a Balatontól. Eredményeink szerint a partközelségben élők és a parttól távolabb élők eltérően szerkesztik meg a Balatont mint valóságot. Az urbanizációs és rétegződési különbségek együttese jellegzetes tudati és viselkedési különbségeket eredményeznek a két társadalom tagjai között. A partközelségben élők a Balatont gazdasági és társadalmi összefüggésekben látják, melyeknek ők maguk is részesei. A Balatontól távolabb élők számára a Balaton valósága természeti jellegű, melynek alakításáért nem érznek se kompetenciát, se felelősséget.

The Lake of Balaton: from near and afar.

Abstract

As part of the project TÁMOP-4-2-2A-11/1/KONV-2012-0038 in 2012 we conducted a survey among the population of catchment area of South Lake of Balaton, on a sample of N = 500, which is representative of the adult population. According to our hypothesis highly influenced the values, attitudes and views of population by the place of residence from the Lake of Balaton. The results show that edited differently the Lake of Balaton as the reality people who living near the coast and those living further away from the coast. The mental and behavioral differences between members of the two societies are consequences of different urbanization and stratification characteristics. The people living close to shore of Lake perceived the Balaton economic and social contexts, they themselves are part of it. Those living further away from the Balaton, do not feel responsible for forming of the Lake, neither competence nor responsibility.

Hivatkozások

Csepeli György – Molnár Gábor – Prazsák Gergő
2013 A környezet által generált konfliktusok.

Szellem és Tudomány, 2:86-94.

Csepeli György – Molnár Gábor – Prazsák Gergő
2014 Szerelmünk, Balaton. *Liget*, 9.

Csepeli György – Molnár Gábor – Prazsák Gergő
2014 Természet és társadalom. (A Dél-Balatonon vízgyűjtő területen élő lakosság reprezentációi a természet és az ember viszonyáról). *Szellem és Tudomány*, 1:6-20.